

értést. Mit Vujčić mondja „A ki-merítőben, tájékozottan és hozzáértően megírt magyarázatok és jegyzetek közt a könyv végén Vukról is van egy valamivel hosszabb szócikk”. Ehhez és a népszokások leírásához Székács Vuk Rječnikjét használta fel. Mivel Székács rendkívül lelkiismeretes fordító volt, magához Vukhoz fordult levélben egyes ismeretlen szavak, fogalmak tisztázásáért. Vuk válaszolt is a kérdésekre.

Székács József fordításainak bemutatásakor már érintettük, felhasználtuk, idéztünk Szeli István Székács és műve című kísérő tanulmányából. Szeli István a tőle megszokott elegáns, szép magyarsággal, könnyen érthető módon, de mégis tudományos alaposan megfogalmazott kétnyelvű tanulmánya lexikonszerű tömörséggel fogalmazva állítja elének Székács életét, művét értékelve keresi a fordítás magyar és külföldi előzményeit, s közben elvi kérdéseket is tisztáz. Kitér többek közt Vuk munkásságára, a délszláv népdalok hatására, befogadásának útjára Európa népeinél.

Stojan Vujčić, Jožef Sekač — Vuk Stefanović Karadžić: Srpske narodne i junačke pesme c. szintén kétnyelvű tanulmánya a másik kísérő

tanulmány. Székács József gondosan megírt, alapos és részletes életrajzának olvasása közben többek között felvillan előttünk a múlt század népszerű éveinek Karlócája, megismerjük professzorait, egyházi vezetőit, Strati-mirović érseket, szerepét, a pesti szerb kulturális viszonyokat, Székács könyve megjelenésének körülményeit is megtudhatjuk, de szó szerint olvashatjuk Székácsnak 1834. nov. 24-én írt levelét Vukhoz, melyben életrajzot, néhány szó magyarázatát kérti Vuktól, és biztosítja nagyrabecsuiléséről, tiszteletéről. A könyv visszhangjáról is olvashatunk Vujčić tanulmányában. Irodalom, a Székács kötet kétnyelvű tartalomjegyzéke, a Forum Könyvkiadó Jegyzete, arcképek, városlátképek, Vuk népköltési gyűjteményei címlapjainak másolatai, Székács könyvének hirdetései, Garay János ismertetésének másolata, és Székács Józsefnek a budapesti Kerepesi temetőben állított síremlékének képe zárja a kötetet.

Dicséret illeti a Forum Kiadót, a közreműködő szerzőket és a nyomda dolgozóit a gazdag tartalmú, ízléses és szép kiadványért. Méltó módon járultak hozzá a Vuk-jubileum megünnepléséhez.

PENAVIN Olga

MINDEN ÁRU ÉS MINDENKI MUNKÁS

Harry Braverman: Rad i monopolistički kapital, Globus, Zágráb, 1986

Alapvető kihívás minden marxista és minden kommunista számára annak megválaszolása, hogy a világ legfejlettebb országaiban miért nem valósult meg még mindig a szocializmus. Ez ugyanis a dilemmák egész szövevényét veti fel. Csak néhány kérdéscsoportot emelnénk ki közülük. Mi történt a marxizmussal? Marx magyarázta-e tévesen a társadalom fejlődésének törvényszerűségeit,

amikor arra a következtetésre jutott, hogy a kapitalizmus fejlődése saját belső törvényszerűségeinek hatására elvisz a szocializmusig, vagy a reformizmus illetve dogmatizmus — vagy mind a kettő — tévesen értelmezte, félremagyarázta a marxizmust, és ezzel ahhoz is hozzájárult, hogy a munkásosztály világos és megvalósítható cél nélkül maradjon, ami azután automatikusan hozzájá-

rult a kapitalizmus meghosszabbodásához is. Marx szerint a társadalmi törvényszerűségek nem valami soriszzerű kényszerként hatnak, hanem csakis az emberek tudatos cselekedeteinek eredményeként. Márpedig ennek az eredőnek a kialakulásához elengedhetetlen a munkásosztálynak a kapitalizmus teremtette helyzetből diktált tudatos fellépése és osztályharca, amit a revizionizmus vagy dogmatizmus, illetve a kettőnek sajátos összefogása lehetetlenné tett. Vagy pedig a kapitalizmus fejlődése vett más irányt, alakult át — a New Deal, a jóléti állam, vagy valamilyen hasonló néven jelzett formában — megteremtve a jólétet és az állami beavatkozás, a tervezés olyan formáját —, amelyet Marx már nem láthatott előre. Ezeket a dilemmákat nemcsak a marxizmus ellenségei táplálták mindannyiszor újra és újra „eltemetve” a marxizmust, hanem a marxisták is, amikor újból és újból nekilendültek a problémák leküzdésének.

Mi történt a munkásosztállyal? Hogyan történhetett meg, hogy elárulta történelmi misszióját, és inkább a rendszer része mint megváltoztatója lett. A szubjektív vonatkozásban keletkezett-e rövidzárlat, vagy a kapitalizmus az átalakulással és az elfojtás mechanizmusának minden eddigénél magasabb szintre emelésével megakadályozta, hogy a munkásosztály a társadalmi átalakulás tudatos tényezőjévé váljon, vagy pedig a marxizmussal kapcsolatban említett körülmények következtében elakadt a tudatosodásnak ez a folyamata? Esetleg objektíve megváltozott a munkásosztály lényege: s azzal, hogy mindinkább a mezőgazdasági lakosság sorsára jut — pl. egy olyan fejlett országban mint az USA az aktív lakoságnak már alig huszonegynéhány százalékát teszi ki — vagy pedig — mint elsősorban a fejlődő országokból származó marxis-

ták egy csoportja hirdeti — maga is kizsákmányolóvá, a fejlődő országok kiszípolozójává vált, vagyis a történelmi átalakulás hajtóerejéből a status quo megőrzésében lett érdekelt? Mi történt a kommunista pártokkal? Saját hibájukból jutottak-e oda, hogy még az olyan erős kommunista párt is, mint az olasz vagy a francia sem tudja lényegesen befolyásolni országának még a fejlődését sem, nemhogy beindíthatná a társadalmi átalakulást. Számos fejlett országban pedig szektaszzerű kis csoporttá zsugorodott, és abban a tudatban van, hogy csak ki kell alakítani a megfelelő stratégiát és taktikát, és máris esélye lesz a kapitalizmus átalakítására — mint az eurokommunista pártok kialakulásakor képzelték. Vagy a szocializmus értelmében vett társadalmi átalakulás már lehetetlenné vált, mert a társadalom fejlődése más irányt vett?

Braverman e sok dilemmából csak néhányat ragad ki. Ő ugyanis annak a radikális amerikai értelmiségnek tipikus képviselője, amely intellektuális szenvedélyből, az egyetemen felszedett eszmék szolgálatában, tehát a világ átalakításától elszakítva elméletként foglalkozik a marxizmussal. A radikális értelmiségnek ebben az iskolájában megkülönböztetett helyet biztosít számára az a két vívmány, amit ebben a könyvében következetesen végigvitt (a könyv eredetiben 1966-ban jelent meg). Egyik: Marxnak igaza volt, és nemcsak rehabilitálni kell minden támadással, megkérdőjelezéssel szemben, hanem újból fel is kell fedezni milyen mély igazságokat és ragyogó elemzést tartalmaz az, amit a munkáról és a kapitalista munkamegosztásról mond. A másik: nem igaz, hogy a kapitalizmus felszámolja, kisebbségi csoporttá teszi a munkásosztályt, hanem éppen ellenkezőleg, úgyszólván az egész aktív lakosságot ebbe a kategóriába szorít-

ja le, sőt hozzájárul a többség állandón — relatív és abszolút — elszegényedéséhez is.

A két tétel bizonyításának menete a könyvben a következő: Minden áruvá lesz. Még hozzá nem is csak az általános kommercializálódás értelmében, ahogyan mondjuk a művészet sorsa felett már régóta kesergők kimutatták, hanem abban az értelemben, hogy a tőke mindig újabb és újabb területeket hódít meg, s ennek következtében számára igazán mindegy, hogy iparcikket, mezőgazdasági terméket vagy valamilyen szolgáltatást termel. Mindez egyformán árutermelés, és éppúgy mint a gyáripárnál, elsődleges célja a profit előállítása. Ezt a közismert tényét Braverman nagyon ötletesen állítja be elméletébe, miközben szépen megvilágítja mi a különbség ha a szolgáltatást mondjuk egy kisiparos végzi, illetve ha a kapitalista végzi. Szerinte a reklám sem valami kiegészítő elem az áru eladása érdekében, hanem maga is áru, amelyre tehát az árutermelés Marx által felfedezett törvényszerűségeit kell alkalmazni. Ezzel jár, hogy a proletariátusnak — a szerző kimutatta kizsákmányolt többség értelemben — létszáma nem csökken, hanem növekszik. Braverman nem foglalkozik a marxi árelmélettel kapcsolatos kétségekkel és kérdésekkel — ezt a kérdéskört mellőzi az egész amerikai „radikális közgazdaságtan” is — de az az ötlet, hogy az árutermelés tényéből indul ki, lehetővé teszi számára, hogy kimutassa a proletariátus létszámának növekedését, hiszen nemcsak a klasszikus ipari munkáságot sorolja oda, amelynek létszáma ténylegesen az aktív lakosság mind kisebb hányadára zsugorodik, hanem mindazokat, akik a tőkének árut termelnek, és ezzel profitot állítanak elő. Így aztán a statisztikailag a szolgáltatások körébe sorolt hatalmas táborban, amelynek felszárá-

nya mind nagyobb az aktív lakosságban, és a komputerizálással csak tovább növekszik, viszonylag kisebbségben vannak azok, akiknek funkciója nem a profit előállításában, hanem a piacon történő realizálásában van, amivel Marx külön foglalkozik. De Braverman még a tőkének ezeket a kiszolgáltatóit is a proletariátushoz sorolja —, mint később látjuk — kimutatva szerepüket a proletariátus abszolút és relatív elszegényedésében.

Ennek a kizsákmányolt többségnek nemcsak arra kellene ráébrednie, hogy a társadalom kizsákmányolt része, hanem arra is, hogy helyzete a kapitalizmusban állandóan rosszabbodik. A szerző a relatív rosszabbodás kimutatására olyan tényekre hívja fel a figyelmet, amelyek egyrészt arra mutatnak rá, hogy a munkás munkája mind jobban degradálódik, felaprózódik és értelmetlenné, gépiesebbé válik. Másrészt, a munkásosztályon kívüli réteget, amelynek egyes kapitalista elméletek szerint a proletariátussal szembeállított — vagy legalábbis a proletariátus társadalmi jelentőségének csökkenését bizonyító — középosztályt kellene képeznie, a kapitalizmus még a munkásosztálynál is rosszabbul fizetett réteggé teszi. A statisztikák szerint a szolgáltatásokban dolgozók átlagos heti bére 1971-ben 91 dollár, a kereskedelembe dolgozóké 95, a tisztviselőké 115, az ipari munkásoké pedig 117 dollár volt. Már pusztán számbeli elszaporodásuk azt mutatja, hogy szó sem lehet valamiféle középosztályról a szónak abban az értelmében, ahogyan azt Marx korábban használták. „A látszólagos fejlődés a nem proletár jellegű nagy »középosztály« irányában csak oda vezetett, hogy új formában nagy létszámú proletariátus jött létre” — írja. Kezdetben tényleg úgy tűnt, hogy a tisztviselők a középosztályhoz tartoznak. 1850 és 1880 között

ugyanis a brit tisztviselők évi fizetése 75—150 font volt, amennyit a munkásosztálynak alig 10 százaléka kapott, és az USA-ban még 1900-ban is a tisztviselők évi 1011 dollárt kerestek, az ipari munkások pedig csak átlag 435 dollárt. Időközben azonban számuk növekedése és munkájuk elgépiesedése nyilvánvalóvá tette, hogy a keresetek ranglistáján rosszabbul állnak mint a gyári munkások.

Ugyanakkor a szerző bizonyítékokat talál az abszolút elszegényedésre is. Részben abban, hogy már a mostani nagy gazdasági pangás és az azt követő fellendülés idején is megmaradó nagyarányú munkanélküliség előtt kimutatja a kapitalizmus „tartalékseregének” a munkanélküliek tömegének meglétét, a következőket állapítja meg: „... azok az iparágak és munkafolyamatok, amelyeket gépesítenek, a munkások tömegét szabadítják fel másutt, zömmel a tőkeakkumuláció kevésbé gépesített területein való kihasználásra. E ciklus megismétlődése folytán a munkaerő azokban az iparágakban és foglalkozásokban tömörül, amelyekben a munkatermelékenységben a műszaki haladás kevésbé jut kifejezésre. A gépesítés következtében szakadatlanul növekvő munkatermelékenység folytán létrejött bizonyos munkaerő-többlet tartós jelenléte fenntartja az alacsony munkabéreket ezekben az „új” foglalkozásokban és iparágakban”. Emellett azonban a könyv elemzi a munkanélküliség egyéb formáit is, pl. azt a formáját, hogy a férfilakosság körében az aktívák száma 1947. évi 87 százalékról 1971-ig 80 százalékra esett vissza, miközben a női lakosság körében ez a százalékarány 31,8-ról 43,4 százalékra növekedett. És ehhez még hozzászámítja a munkanélküliségnek a Marx által pauperizálódásnak nevezett formájában való jelentkezését, az élsőköddöket, a társadalom peremére szo-

rultakat stb. is. Meggyőző adatokat szolgáltat a klasszikus szegények létszámának növekedéséről is, kimutatva, hogy 1865-ben Angliában és Walesben 20 millió lakos közül 971 433 szorult a „hivatalos szegények” listájára, vagyis a lakosság 4,6 százaléka, míg az USA-ban 1973-ban 210 millió lakos közül 14,8 millió, vagyis az összlakosság 7 százaléka.

Más kérdés, hogy mit lehet kezdeni vizsgálatának fenti eredményeivel. Braverman könyvének leggyengébb pontja ugyanis éppen az, hogy ezt a kérdést válasz nélkül hagyja. Ez alatt értjük elsősorban azt, hogy rejtve sem veti: ha a kapitalizmus nem sorvasztja el, hanem hihetetlenül gyarapítja a munkásosztályt, ha nem csökkenti, hanem növeli a kizsákmányolást, nem gyarapítja a jólétet, hanem abszolút és relatív számokban kifejezve egyaránt növeli a szegénységet, akkor hogyan tudja még mindig tartani magát, honnan van az, hogy a növekvő létszámú és szegényedő proletariátus az USA-ban még csak nem is foglalkozik a rendszer megváltoztatásának gondolatával. A fejlett nyugat-európai országokban — ahol erősebb vagy jelentéktlenebb ez az osztály, de mindig akadnak olyanok, akik a társadalom megváltoztatásának gondolatát napirenden tartják — pedig nem tud kialakulni olyan mozgalom, amely a változtatást végre tudná hajtani. Egyszóval mi lesz a szocializmus jövőjével, és mi van a proletariátussal, amelynek ezt az új társadalmat meg kell teremtenie?

Mind a két előző ebben látja Braverman könyvének legfőbb hiányosságát. Rade Kalanj írja a szerbhorvát kiadás előszavában: „Szemmel látható, hogy Braverman csak az osztály objektív vonatkozásait kívánja tanulmányozni, nem az osztálytudatot és az osztálygyakorlatot. Ami viszont Bravermannál hiányzik,

az az, hogy nincs válasza a kérdésre, milyen a viszony a proletariátus mint társadalmi osztály és szerveződésének formái között, vagy más szavakkal, a spontaneitás és a tudat között.” P. M. Swezy az eredeti kiadás előszavában ezt írja: „Harry Braverman azonban nem is kísérel meg elemezni azt, amit mi a munkásosztály fejlődése szubjektív vonatkozásának mondanánk a monopolisztikus kapitalizmusban”. Mi kissé összetettebbnek látjuk a kérdést. Szerintünk ugyanis világosan el kell határolni három különálló mozzanatot: 1) a fent vázolt elemzésnek egy belső fogyatékoságát, amely elködösíti, sőt megnehezíti, hogy ilyen elemzés alapján a kérdésre egyértelmű választ adjunk; 2) Braverman szól ezzel kapcsolatban egy nagyon is elgondolkodtató mozzanatról, amelylyel a világ haladó mozgalmainak okvetlenül meg kell birkóznuk, mielőtt a kérdésre választ adhatnának; 3) csak ezután jöhet szóba az, amit Braverman ténylegesen mellőz fejtegetésénél.

Az elemzésben rejlő belső fogyatékoságot mi romantikus antikapitalizmusnak mondanánk. Gondolunk itt arra, hogy a kapitalizmus semmilyen kárhoztatása mellett sem feledkezhetünk meg arról, hogy összehasonlíthatatlanul jobb mint bármelyik előző rendszer. Mi értelme van a munka degradálódásának, a kapitalizmus által kiépített munkamegosztás romboló hatása kárhoztatásának, ha nem gondolunk arra, hogy ez még mindig összehasonlíthatatlanul jobb mint az előző társadalmak, sőt a kapitalizmus előző korszakának borzalmas körülmények között végzett 14—15 órás munkája, amely állítólag kevésbé degradálódott, kevésbé érezte meg a munkamegosztással járó következményeket. Ellenérvként felhozható, hogy ez az elemzés Marxra vezethető vissza. Igen ám, de figyelembe kell vennünk két lé-

nyeges körülményt. Egyrészt azt, hogy Marx korában a kapitalizmus előnyei nyilvánvalóak voltak, hiszen a jobbjárendszer fölszámolása épp-hogy befejeződött Marx haláláig. De a lényeges marxi művek megjelenése idején ez a rendszer még valóság volt Európa legnagyobb részében, sőt csak 1865-ben a fontos marxi művek keletkezése után fejeződött be a rabszolgaságnak véget vető amerikai polgárháború. Marx korában tehát senkit sem kellett emlékeztetni arra, hogy a kapitalizmus mekkora ugrás az emberiség fejlődésében. Másrészt, Marx korában még csak annak bizonyítása került napirendre, hogy a kapitalizmus sem végállomása az emberi fejlődésnek, azt kellett tehát kutatni, hogy a kapitalizmus hangzatos jelszavai ellenére nem a munka felszabadítása — mert az még mindig nagyon messzi cél —, hanem csak az egyik kizsákmányolásnak a másikkal való felcserélése. Kutatni kellett azt a hajtóerőt, amelyet Marx az osztályharcban fedezett fel, s amely szavatolja, hogy a fejlődés itt sem áll meg. Napjainkban azonban már nagyon is törődni kell azzal, hogy ne feledkezzünk meg a kapitalizmusnak ezekről az erényeiről. Ezzel párosul az is, hogy a kapitalizmusban jelentkezik, az ipari forradalmat követő technológiai forradalomnak nevezett új korszak, amely sokban módosítja Braverman vizsgálatának néhány eredményét. Erről meg a kapitalizmus nyilvánvalóan megteremtett jólétről való megfélemezés minden találó okfejtés és statisztika ellenére szembeszegülést jelent az általánosan elfogadott tényekkel. Ezáltal aztán egyformán elködösíti mind a két lényegbevágó kérdést: miért nem nagyobb az elégedetlenség a kapitalizmussal szemben, és milyen új ideált kell megfogalmazni, hogy az mozgósíthassa a tömegeket az új társadalom megteremtésére.

Eppen ezzel az ideállal kapcsolatban mond elgondolkodtató dolgokat Braverman. Arról szól, hogy milyen mélyreható változás következett be Marx után a baloldalon és a szocialista országokban. A baloldalon elméletben: „... a marxista hagyományban többé egyszerűen nem létezik a termelés kapitalista módjával való folyamatos foglalkozás olyképpen, ahogy Marx A tőke első kötetében azt feldolgozta”. És a gyakorlatban: „... mindinkább elveszítették azt az akaratot és törekvést, hogy a termelés feletti ellenőrzést kiharadják a kapitalizmus kezéből, és a munkaerőnek a termelésből való részesedése körüli alkudozás felé fordultak... Szemmel látható, hogy a termelési forma bírálata helyébe a kapitalizmusnak mint elosztási formának a bírálata lépett.” Még elgondolkodtatóbb az, amit a szocialista országokról mond: „A Szovjetunió katasztrófa elé került, amelyet csak úgy tudott megakadályozni, hogy fejlesztette a termelést, és az orosz parasztság maradi hagyományait a társadalmi munka rendszerbeli szokásaival váltotta fel. Ilyen helyzetben enyhén szólva növekedett a marxisták megbecsülése sőt lelkesedése a tudományos technológia, a fejlett kapitalizmus termelési rendszerei szervezett és szabályozott munkafolyamata iránt.” De mindenhol másutt is: „Most, a kapitalizmus elleni forradalmat mindinkább úgy képzelik el, mint bizonyos »kinövések« lenyesését az igen produktív kapitalista mechanizmusról, mint a munkafeltételek javítását, a »munkásellenőrzés« formális hozzáadását a gyári munkaszervezéshez és az akkumuláció és elosztás kapitalista mechanizmusának szocialista tervezéssel való felcserélését.” Ez a mű abban az időben íródott, amikor még nem is látszott, hogy a meglévő szocialista társadalmak nemcsak a termelékenység elsajátításának törekvése és

célul tűzése formájában árulják el, hogy megirigyelték a kapitalizmus hatékonyságát, hanem ennek a hatékonyságnak az elérése érdekében még a piaci törvényszerűségekre is esküsznek, elfeledkezve a marxizmus alfájáról és omegájáról; az embernek úrrá kell lennie az emberek közti viszonyból kinőtt, az emberekkel szemben önállósult és fölénk nőtt gazdasági ösztönyszerűség felett.

A szerző ezt abban a korszakban írta, amikor az emberiség haladó része még nem volt birtokában annak a csalódásnak, amellyel egy fejlett nyugat-európai országban, Franciaországban, a baloldal kormánya kerülése járt, amikor kiderült, hogy a hatékonyság követelményei erősebbek a baloldal eszményeinél és céljainál. Így kerekedik ki az a mozzanat, amelyet Braverman megsejt, sőt amelyre utal. Emiatt nem lehet azzal vádolni, hogy nem foglalkoztatja a jövő társadalmának kérdése: hogyan lehet tömegeket befolyásoló, mozgalmakat formáló eszmény a szocializmus, ha a hatékonyság tekintetében még mindig a fejlett kapitalizmus a legmagasabb cél, még hozzá — mint már tudjuk a francia baloldal kudarca után — nem csak a fejletlen országokban. Braverman elemzése tehát utal arra, hogy a világ baloldalának először meg kell fogalmaznia az új eszményeket, el kell érnie, hogy azok tudatosodjanak a tömegekben, és csak utána vizsgálható, hogy mik azok a szubjektív és objektív körülmények, amelyek az ideál megvalósítása irányában hatnak, és melyek akadályozzák. Mert ez ismét a marxizmus alapja: változást csak a tömegek egységes eredő körül bizonyos célra összpontosuló tevékenysége hozhat, arra is szükség van tehát, hogy a tömegekben tudatosodjon: nem lehetnek elégedettek helyzetükkkel, mást kell akarniuk, még hozzá olyan erővel, hogy a meglévő rendszerrel való összeütközés-

nek a következményeitől se riadjanak vissza. Ehhez a baloldali stratégiához és taktikához viszont már felhasználható Braverman elemzésének számos eredménye.

Csak ezután jönnek azok a kérdések, amelyek mellőzését a bírálók joggal teszik szóvá Braverman művével kapcsolatban: miért nem mozdul meg, hogyan fog megmozdulni ez a mind népesebbé váló, mind jobban kizsákmányolt proletariátus, amelyről könyve szól. Braverman azonban Marx művei és a statisztikai adatok közé bezárkózva írta könyvét, nyil-

vánvalóan annak hatása alatt is, hogy nincs olyan mozgalom, amely ezekre a kérdésekre választ keresne. Ez azonban nem kérdőjelezi meg vizsgálatainak eredményét, amelyek az USA-ban a „radikális” közgazdászoknak már egész nemzedékét befolyásolták, de termékenyítő hatással lehetnek a világ minden részén bárkire, aki a nemzetközi baloldalnak ezekben a nehéz éveiben az általa vizsgált kérdésekre keresi a választ.

BÁLINT István

A NEMZETISÉGI KÉRDÉSRŐL

Razprave in gradivo (Treatises and documents), 1986/19. szám
Institut za narodnostna vprašanja v Ljubljani, 1986 decembere

Rudi Čačinovič a folyóirat bevezetőjében rámutat a nemzeti és nemzetiségi kérdések helyes megoldásának jelentőségére. Kiemeli, hogy a nemzetek és nemzetiségek eleven szervezetek, ezért fejlődésüket, kölcsönös viszonyaikat szüntelen tanulmányozás tárgyává kell tenni, folytonosan felfedve a változások irányait. Most, amikor Jugoszláviában az alkotmány, a társult munkáról szóló törvény stb. módosításáról tárgyalunk, szükségszerű, hogy még mélyrehatóbb vizsgálatnak vessük alá a nemzetek és nemzetiségek közötti viszonyokat. Ezek a témák nem válhatnak a felszínes napi-politikai pragmatika, még kevésbé a nacionalista vagy csupán opportunistá demagógia tárgyává. Elodázhatatlan követelmény, hangsúlyozza a szerző, hogy megismerjük a szomszédos országokban élő szlovének helyzetét és fejlődési lehetőségeit.

A Ljubljanei Nemzetiségügyi Intézet az elmúlt időszakban (1981—1986 között), Rudi Čačinovič megállapítása szerint, kiemelkedő ered-

ményeket ért el a hazai és a külföldi nemzetiségi kérdéskörök tanulmányozásában. Az intézet különösen nagy figyelmet szentelt a szomszédos országokban (Magyarországon, Olaszországban, Ausztriában) élő szlovének életkörülményeinek. Ezeket a vizsgálatokat valójában együttesen folytatták le a trieszti SLORI és a celoveci SZI tudományos intézetekkel. A kérdés tanulmányozását emellett kiterjesztették a JSZSZK illetve a Szlovén SZK és a szomszédos államok kapcsolataira, valamint a gazdasági és idegenforgalmi problémákra is, amelyek ugyancsak közvetlenül hatnak a nemzeti kisebbségek helyzetére és fejlődésére.

A szerző végül azt fejtegeti, hogy a mai helyzetben fejlődésünk minden területe beható tanulmányozást igényel, s épp a szlovének hazai és külföldi helyzete teszi indokolttá és szükségessé a Nemzetiségügyi Intézet működését.

A továbbiakban Silvo Devetak, az intézet igazgatója ismerteti — néhány oldalas terjedelemben — a tudomá-